

Høringsuttalelse Stortingsmelding 33 – en forsterket arbeidslinje

Fra Ungdom i Agder. Gitt i tre innspillsmøter for ungdom, arrangert av Nav Agder, Nav Lister, Nav Kristiansand, Nav Arendal og Nav Grimstad

I denne høringsuttalelsen gir ungdom fra Agder sine synspunkter på Stortingsmeldingen og hvordan Stortinget kan bidra til en mest mulig virkningsfull innsats for å få flere unge i utdanning og jobb.

Bakgrunn:

Nav Agder har over tid hatt et særlig fokus på ungdoms medvirkning i tjenesteutviklingen. Da Ungdomsgarantien i 2023 ble lagt ut på høring samlet vi sammen med Arkivet Freds- og menneskerettighetscenter over 100 ungdommer som i en workshop delte sine erfaringer og meninger. Dette ble samlet i en høringsuttalelse til regjeringen.

Etter ett år med ungdomsgarantien samlet vi igjen omkring 100 ungdommer for å få hjelp til å forstå hvordan vi best kan hjelpe dem. Denne gangen fokuserte workshopen først og fremst på hvordan Nav og de andre delene av «systemet» eller hjelpeapparatet best kan hjelpe ungdommer sammen.

Samlingene har skapt et engasjement for medvirkning blant ungdommene. Da Stortingsmelding 33 ble lansert, tok flere av ungdommene som har vært med på hørings-samlingene kontakt. De ønsket å gi sine innspill til Stortingsmeldingen.

Derfor arrangerte vi tre samlinger i Agder: En i Lyngdal, en i Kristiansand og en i Arendal. Mellom 90 og 100 ungdommer har til sammen deltatt på disse samlingene.

Vi forberedte tre temaer fra Stortingsmeldingen, valgt ut av arbeidsgruppa i Nav Agder som har jobbet med Ungdomsgarantien og ungdomsdeltakelse. Temaene er valgt fordi de er viktige og relevante for ungdom og er mye omtalt av ungdommene fra tidligere års hørings-samlinger. Vi har også valgt ut fra hvilke temaer Stortingsmeldingen sier krever videre utredning og planlegging før tiltakene kan utredes. Vi endte på to temaer som er direkte omtalt, og ett mer overordnet tema, som ungdommene i de tidligere samlingene har vist stor interesse. De tre temaene er:

- Ny arbeidsrettet ytelse for ungdom
- Utvikle modeller for opplæring og kvalifisering:
- Hva med dem som ikke er klare for utdanning og jobb?

Workshopene ble arrangert av Nav Lister, Nav Kristiansand, Nav Grimstad og Nav Arendal sammen med Nav Agder. Ungdommene som deltok, var rekruttert av Nav-kontorene og de fleste har erfaring med å få hjelp fra Nav. Ungdomsveiledere fra Nav-kontorene ledet workshopene.

Denne høringsuttalelsen er ungdommenes synspunkter, slik de kom fram på innspillsmøtene. Mange temaer og synspunkter gikk igjen, og i dette dokumentet har vi etter beste evne redigert

for å få fram hovedbudskapene. På en del temaer hadde ungdommene ulike synspunkter, og det var mange gode og interessante diskusjoner dem imellom. Vi håper dette også kommer godt fram i teksten her.

Vi vil understreke at vi med denne høringsuttaalelsen ikke formidler Nav Agders synspunkter. Vi tar her kun rollen som videreformidler av det ungdommene på innspillsmøtene har uttrykt.

Arbeidsrelatert ungdomsyttelse

1. Hva tenker du om denne ideen?

Det er stor enighet om at et slikt program er en god ide. Bra at det blir enklere. I dag er det for mye mas om helseproblemer. Det vil være en lettelse for dem som er syke at det ikke er dokumentasjon av sykdommen, men muligheter som står i fokus. Flere diskuterer hvor «stramt» programmet må være, balansen mellom krav og forventninger til ungdommene. Det må være fleksibelt og tilpasses den enkelte.

Det er uklart for mange hva programmet innebærer. Hva er fulltid?

Et slikt program kan være veldig viktig ved å fange opp dem som faller mellom flere stoler. Det er også viktig at det fanger opp dem som ikke er veldig syke, men har det vanskelig.

Det blir påpekt at navnevalget for denne ytelsen er av betydning. Noen advarer mot å bruke uttrykket «arbeidsrettet» i navnet på ytelsen, det kan skremme bort noen unge som kan ha store nytte av programmet.

Hva gjør man hvis man blir «helt syk» og ikke greier å fullføre planlagt løp?

2. Hva mener du bør være kriterier for å være med i programmet?

Mange ønsker seg en rask søknadsprosess med god informasjon, og ønsker både digital og ikke-digital søknad. Det bør være enkelt å søke, med lite krav til å skaffe dokumentasjon, som inntekt, kontoutskrifter og helseopplysninger. Noen mener det er viktig at ungdommer som søker digitalt må legge inn et besøk på stedet der tilbudet skal være.

Mange sier fulltid må være individuelt tilpasset, slik at egenaktivitet også blir regnet inn. Så fulltid også kan innebære to dager i uka om det er maks deltakeren ønsker.

Mange ulike grupper nevnes som aktuelle: De som er midlertidig syke, innvandrere, arbeidsledige som sliter med å finne seg jobb på egenhånd.

Flere sier at sykdom ikke bør være et inngangskriterium, men man må ha det vanskelig for å komme inn. Programmet bør være åpent for unge arbeidssøkere, sier flere.

Deltakerne må virkelig ønske å være med. Motivasjon og ønske om å utvikle seg bør være et kriterium. Det bør stilles krav til oppmøte, men det er mange ulike meninger om hvor strengt dette bør praktiseres. Noen mener udokumentert fravær bør få konsekvenser, andre mener det er viktig å ikke straffe dem som ikke dukker opp.

Mange er opptatt av at man skal slippe å levere meldekort.

3. Hvor mye penger bør man få i måneden?

Mange har refleksjoner om dette. Det er et utbredt syn at 11 500, som enkelte har i AAP, er for lavt. Lånekassen trekkes inn som relevant sammenligningsgrunnlag. Flere trekker fram 15 000 – 20 000 i måneden som realistisk beløp når man skal «leve, ikke bare overleve».

Mange mener man må ha mulighet til å spare. Satsen bør ikke være behovsprøvd, eller inntekts-/formueavhengig, mener noen.

Det er en del diskusjon og uenighet om det bør være et fast beløp for alle eller om det bør være situasjonsbestemt. Faktorer som kan spille inn er om man bor hjemme eller ikke, har barn, er avhengig av bil, eller har store behandlingsutgifter.

Mange diskuterte hvordan størrelsen på ytelsen kan påvirke resultatet for den enkelte: Ytelsen må ikke være så høy at det blir passiviserende, det må lønne seg å jobbe.

Flere er også opptatt av at det ikke skal være avkorting – «ikke bli straffet om man får noe på Vipps». Det trekkes også fram at det blir mer motiverende å jobbe når man ikke trekkes tilsvarende i ytelsen når man mottar lønn.

4. Hvis du hadde vært en del av dette programmet, hva ville vært viktig for deg?

Mange viser til Jobbskolen i Kristiansand/Lister, Ungdomshuben i Grimstad og Dampen i Arendal, der de er veldig godt fornøyd med god tilgang til veileder, og skreddersydd opplegg i trygge rammer.

Det er viktig å bli sett, hørt og trodd på og ikke dokumentere alt mulig.

Noen sier også at de trenger «et spark bak», å bli motivert mot utdanning og jobb.

Det ses på som veldig positivt at programmet ikke skal ha fokus på uhelse. Det må heller være fokus på den enkeltes ressurser.

Flere snakker om behovet for en helhetlig oppfølging med deling av informasjon og samordning mellom flere deler av hjelpeapparatet. Alle deler av livet må kartlegges. Flere vektlegger behovet for å ikke måtte skifte mellom flere veiledere.

5. Hvor lenge bør det være mulig å delta i programmet?

Mange mener programmet bør vare så lenge man har behov for det. Minst i tre år, sier noen, det bør ikke vare så kort at man begynner å bli stresset for hva som skjer etter programmet med en gang man kommer inn i det. Noen advarer mot å sette en makstid for programmet, siden makstid kan skape en følelse av press uavhengig av hva makstid er.

Det er viktig å ta med seg at det kan være behov for en form for oppfølging etter at programmet er ferdig.

Dersom man har AAP bør man få samme tilbud, mener noen.

6. Hva har gått galt før som regjeringer har gjort før?

Flere snakker om utbetalinger fra Nav som ikke samsvarer med resten av samfunnet, mange peker på at det bør være en månedlig utbetaling, ikke mange forskjellige.

De som jobber i Nav bør ha ansvar for både det sosiale og veiledning. Lavterskeltilbud er viktig.

Gruppeaktiviteter sammen er viktig, sosiale arenaer for unge.

Det er for få krav og forventninger for å motta ytelser fra Nav, mener noen. Det er lett å bli passiv.

Det er mange ordninger som fører til økonomisk stress. En del ordninger i dag har ikke tatt innover seg at det økonomiske stresset skaper store begrensninger i det å søke utdanning og jobb.

Utvikle modeller for opplæring og kvalifisering:

1. Hvis du skulle valgt en annerledes måte å gjennomføre videregående skole på, hvordan hadde dette sett ut for deg?

Programmet bør gjøre som Dampen/Huben/Jobbskolen: være tilpasset den enkelte elev. At man tar innover seg at man lærer på ulike måter. Noen ønsker mer mulighet for digital undervisning. Flere ønsker mer praktisk og mindre teoretisk orientert undervisning.

Skolene burde komme raskere inn med tilrettelegging for elever som trenger dette. Ikke minst gjelder dette angst og andre psykiske lidelser. Lærere bør spørre elevene om hvordan de kan tilrettelegge. Noen mener det bør være mulighet for flere stillerom, og tillatelse til å høre på musikk. Mange er også opptatt av karakterer, som de mener ofte fører til ekstra stress, og kan nedtones.

Det bør være mulighet for å ta ett fag/en modul av gangen. Det bør også være enda større muligheter for leksehjelp på skolen for dem som har foreldre som ikke kan hjelpe.

Flere sier at undervisningen bør være mer praktisk, mer fleksibel og individuelt tilpasset. Undervisning bør skje i mindre grupper og utenfor klasserom. Noe teoretisk undervisning kan skje ute på bedriften.

Der betyr mye at arbeidsplassen man kommer til virkelig ønsker at man skal være der, ikke bare prøver å være «snille».

Det er viktig med lønn og viktig at unge som er lærlinger og i liknende ordninger ikke blir utnyttet, som noen opplever at de blir. Arbeidsgiveren må ikke møte lærlingen med samme forventninger som vanlige arbeidstakere. Lærlingen/deltakeren må ikke få oppgaver man ikke er kvalifisert for/ikke har forutsetninger for å løse.

Det bør også stilles krav til at arbeidsgivere tar imot nye på en god måte. Finne arbeidsoppgaver som både er meningsfulle å jobbe med for ungdommen og som er viktige å få løst for bedriften.

Man må få god informasjon på forhånd og en tydelig oppstartsplan: hvem skal man møte, hva skal man gjøre, hva er forventet? Hva er reglene på arbeidsplassen?

En fast kontaktperson på arbeidsplassen kan være et viktig tiltak. Denne personen må også ha nok tid til å gi en god oppfølging. Viktige egenskaper for kontaktpersonen er at hen viser interesse, bygger tillit, ser potensialet for ungdommen og er lett å spørre når man lurer på noe. Det må være en som kan gi tydelige tilbakemeldinger og råd, med en forståelse for ungdommen i bunn.

2. Hva er viktig for at du skal ha det bra på jobb og at det skal være et bra sted å være?

Det er viktig med greie kolleger og at man føler seg inkludert. Det er viktig å føle seg ønsket i bedriften. Det må være tid til nok opplæring. Personen som lærer bort, må faktisk ha den tiden som trengs for at man skal lære ordentlig. Denne personen og andre må snakke med deg om hva du er god på, så du kan lære.

Det er viktig med informasjon om arbeidsplassen og hvordan man gjør ting der, og ha en trygg veileder/kontaktperson. Faste punkter for å lufte tanker med veileder. Man trenger å kunne snakke helt åpent med noen om hvordan det fungerer på en arbeidsplass. Det er viktig at det er mulig å bytte lærebedrift om det ikke fungerer på bedriften eller kjemien med veileder er dårlig.

Når noen tar fagbrev, er det viktig med tydelig og konkret informasjon om forventningene og veien fram mot fagbrevet.

Noen opplever å bli sett ned på eller utnyttet fordi de kommer fra Nav. Dette må man unngå, og heller se hver person som den hen er.

Flere har erfaring med at det ikke har lønnet seg for dem å jobbe. De etterlyser tydeligere informasjon på nav.no om hvordan det påvirker Nav-ytelsene dine når du jobber. Flere sier det ikke blir spesielt motiverende å begynne å jobbe noe når det fører til at man får mindre penger.

3. Hva er viktig for deg for å kunne gjennomføre skole på jobb? Og hvem vil det være bra å få støtte av?

Det er viktig å ha samme veileder gjennom store deler av prosessen. Ikke for mange personer å forholde seg til. Opplæringen må være mest mulig oversiktlig og forutsigbar. Lovnad om læreplass/jobbe hvis det går greit, blir også tatt opp som en positiv mulighet.

God karriereveiledning er viktig, for å sikre at man tar en utdanning det er bruk for. Noen opplever at det er manglende karriereveiledning på skolen.

Bedriften må ha tid til deg og gi deg følelsen av dette, man kan føle seg som en byrde. Ukentlig oppfølging er viktig for mange.

Det ble også snakket om viktigheten av nettverk, der lærlinger møter hverandre. Lærlinger kan bli utnyttet, og det er vanskelig å stå på for seg selv.

Hva med dem som ikke er klare for utdanning og jobb?

1. Hvordan ser den gode dagen ut for deg? Hva vil du gjøre, hvor vil du være og hvem vil du møte?

Det mest gjentakende tema er betydningen av å være til nytte for andre. Man trenger å vite at man er ønsket og trengs.

Flere var opptatt av å ha et godt sted å være. Et sted man kan oppnå mestringsfølelse. Det er sosiale er viktig. Å være sammen med andre, venner og familie betyr mye, og det å møte andre i samme situasjon. Noen nevnte kurs som samler folk med felles interesser som et godt utgangspunkt for den gode dagen.

Faste rutiner er også av stor betydning for flere. Man trenger å komme seg opp om morgenen og ha en mening med dagen. Oppmøte kan være mer enn nok for noen.

For mange er helsen en utfordring og en god dag derfor knyttet opp mot dette: En dag uten sykdom, en dag uten smerter, en dag man er pigg og har overskudd til å være sosial.

Flere sier en god dag handler om fravær av bekymringer – økonomiske bekymringer nevnes spesielt.

Det å være i naturen, være sammen med dyr, å trene og være i bevegelse er også viktige faktorer for å gjøre dagen god for mange.

Noen er ganske desillusjonerte: Den gode dagen beskrives av en som «en dag uten store forventninger».

2. Hvis du kunne bestemme, hvilket tilbud er det som mangler i dag, som Nav og/eller andre deler av «systemet» kunne bidratt med?

Mange samtaler dreide seg om hvor viktig det er med møtepunkt der man er en del av samfunnet uten de kravene som stilles i jobb. Det kan være en blanding av noe sosialt og forberedelse til jobb. Her kan de få informasjon om utdanning og bli kjent med andre yrker. Samtaler om det å være på jobb kan være en del av jobbforberedelsene.

Noen etterlyser mer opplæring i personlig økonomi, slik at man kan styre egen økonomi bedre. Dette er det også veldig lite av i skolen, sies det.

Det etterlyses også tilbud om ulike kurs som kan skape mestring. Noe foreslår å gjøre hobbyaktiviteter sammen, og med dette koble folk med samme interesser for å skape engasjement.

Mange forteller at de er kreative, men mangler muligheter til å utvikle denne siden av seg, så det også kan gi jobbmuligheter.

Det er også flere som påpeker behovet for bedre tilbud om psykologhjelp.

Noen mener det bør være mulighet for utprøving i bedrifter.

I Ukraina er det mange unge som er i jobb, og det er flere yrkesfag man kan ta utdanning i, så man kan komme raskt i jobb etter at man har fylt 18.

3. Hva skal til for å øke håpet og troa på å komme seg i utdanning og jobb?

Mange snakker om behovet for arenaer der man kan oppleve mestring og få tro på seg selv.

Man trenger kjemi med en veileder som er engasjert og ikke setter begrensninger. Det bør være slik at man kjemper sammen og har et felles mål man kjemper for. Veileder må finne en balanse mellom støtte og press. Veileder må være fleksibel og følge opp fleksibelt. Det er flott når oppfølgingen kan være uformell og man snakker sammen utenfor Nav-kontoret.

Mange etterlyser bedre kontakt mellom Nav og arbeidsgivere, og andre aktører som Lånekassen. Det oppleves lite samordning med Lånekassen i dag.

Noen etterlyser muligheter til å få praktisk erfaring, som gir mestring og motivasjon. Man kan sette mindre mål av gangen, samtidig som man har et større hovedmål.

Flere ønsker mindre begrensninger for å få kurs som kan gi jobb.

Om man ikke er klar for jobb, bør man finne personer som kan støtte deg utover Nav, som for eksempel psykisk helse og støttekontakt. Disse kan øke troa på jobb.

Flere tar opp behovet for et lavterskeltilbud der man kan få gjøre noe man har lyst til og som gir en følelse av mestring og av å være til nytte. Hvis man ikke vet hvilken retning man ønsker seg i, trenger man mulighet til å prøve ut litt forskjellig.

Er det mulig med «prøvestudier»? Denne uka er det studier i Tilsvarende med arbeidsplasser, kan man få teste ut arbeidsplasser i korte perioder?

Kan man utvikle et karrierekompass som hjelper deg til å finne ut hva du er god i?

Kan man lage tiltak der målet ikke er klart på forhånd, men skreddersys underveis i prosessen?

Mange har opplevd at jobbskoler (Jobbskolen i Kristiansand og Lister, Grimstadhuben og Dampen i Arendal) fungerer som en bra plass å være for å komme i gang.

Dette er en redigert versjon, der vi etter beste evne har forsøkt å sammenfatte ungdommenes synspunkter og erfaringer. Vi ville gjerne lagt ved alle notatene fra innspillsmøtene, men dette ville gått utover maksimalt antall tegn for innspill til denne høringen. Hvis noen ønsker å motta disse, ta kontakt med asle.stalleland@nav.no